

LBRIS

We know
books

PASI SAHLBERG
WILLIAM DOYLE

LĂSAȚI COPIII SĂ SE JOACE

Joaca este esențială pentru
dezvoltarea fizică, cognitivă și
emoțională a copiilor

Traducere de Anca Zaharia

CUPRINS

Prefață de Sir Ken Robinson	xi
Mulțumiri	xix
1. Epoca de aur a copilăriei	1
2. Povestea a doi tați	15
3. Puterea de învățare a jocului.....	43
4. „Microbul“ care ucide jocul.....	101
5. De ce copiii nu se mai joacă la școală?	137
6. O tragedie americană: moartea recreației	181
7. Războiul mondial împotriva jocului.....	207
8. Experimentele de joc în stil finlandez.....	227
9. Marile experimente de joc din lume	273
10. Jocul în școlile de mâine.....	327
Anexă: Carta copiilor	383
Note.....	387
Bibliografie selectivă	417
Despre autori.....	433
Index.....	435

Epoca de aur a copilăriei

Nu poate exista o dezvăluire mai profundă a sufletului unei societăți decât prin modul în care îi tratează pe copii.⁵

— Nelson Mandela

Este bine pentru copii să se joace și să învețe prin joc. Vă rog, lăsați-vă copiii să se bucure de copilăria lor!⁶

– Lee Hsien Loong, prim-ministrul din Singapore

De când există copii, aceștia au învățat prin joc. Au învățat prin mișcare, explorare, descoperire, exersare, simulare și experimentarea cu viața, fără pedeapsă sau penalizare, cu libertate și încurajare.

Jocul, atât cel intelectual, cât și cel fizic, este esențial pentru dezvoltarea sănătoasă și învățarea unui copil.

Aceasta nu este o opinie extremă, liberală sau conservatoare, și nici o idee relevantă numai pentru anumite epoci, culturi sau țări; este, astăzi, un lucru global valabil și stabilit între liderii din educație, experți în dezvoltarea copiilor, cercetători și pediatri – pentru ca aceștia să învețe cel mai bine, trebuie să se joace.

În 1930, o conferință de la Casa Albă la care au participat 3 000 de experți în dezvoltarea copilăriei din întreaga SUA au emis „Carta copiilor“, o declarație de politică națională care afirma că fiecare copil, „oriunde ar trăi sub protecția steagului american“, are „dreptul la tovarășie, la joacă și la bucurie“, dreptul la o comunitate care „îi oferă siguranță și locuri sănătoase pentru joc și recreere“ și dreptul la „agrement fizic și psihic sănătos, cu profesori și lideri instruiți în mod corespunzător“. Documentul a fost avizat și cosemnat de președintele republican, care a insistat să susțină declarația prin greutatea conferită de biroul prezidențial.⁷

În 1989, Organizația Națiunilor Unite a adoptat Convenția privind Drepturile Copilului, articolul 31, care declară: „Fiecare copil are dreptul la odihnă și timp liber, să se angajeze în joc și activități de recreere adecvate vârstei și să participe liber la viața culturală și artistică“. În 2007, Academia Americană de Pediatrie, organizația care reprezintă 67 000 de pediatri americani, a emis un raport clinic subliniind „importanța jocului în promovarea dezvoltării sănătoase a copiilor“ și că „joaca este integrată mediului academic“.⁸ În 2010, Centrele pentru Controlul și Prevenirea Bolilor au raportat că există „dovezi substanțiale“ că activitatea fizică, inclusiv pauzele, „pot contribui la îmbunătățirea realizării academice, inclusiv a scorurilor la testele standard“ și „pot avea un impact asupra abilităților cognitive, a atitudinilor și a comportamentului academic, toate acestea fiind componente importante ale îmbunătățirii performanței academice“, inclusiv „concentrare și atenție sporită, precum și un comportament îmbunătățit în clasă“.⁹

În 2011, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au declarat că „toți copiii au dreptul la odihnă, timp liber și joc“

și au recunoscut „importanța jocului, care este, de asemenea, crucial pentru învățarea din primii ani”.¹⁰

În 2011, Academia Americană de Pediatrie a emis un alt raport clinic asupra jocului, subliniind că, pentru a-și atinge potențialul cel mai mare și copiii din medii defavorizate, „este esențial ca părinții, educatorii și pediatrii să recunoască importanța beneficiilor pe toată durata vieții pe care copiii le obțin din joc”.¹¹ În 2013, într-un alt raport clinic al Academiei Americane de Pediatrie se spune că „recreația este o componentă crucială și necesară a dezvoltării unui copil” și această recreație este esențială pentru performanța unui copil în școală.¹²

Tot în 2013, prestigiosul Institut de Medicină al Academiei Naționale de Științe (numit acum Academia Națională de Medicină) a recomandat ca școlile să ofere educație fizică și acces zilnic „la cel puțin 60 de minute de activitate fizică viguroasă sau de intensitate moderată”,¹³ lucru care se poate realiza în mare parte prin pauze programate pentru joc liber. Acest mesaj a venit de la o organizație pe care *New York Times* a numit-o „cel mai apreciat și autoritar consilier pe probleme de sănătate și medicină” și ale cărei rapoarte „pot transforma gândirea medicală din întreaga lume”.¹⁴

În 2017, Centers for Disease Control and Prevention din SUA au anunțat că activitatea fizică și recreația sunt componente esențiale din experiența școlară a elevilor și pot îmbunătăți realizările academice.¹⁵

Tot în 2017, Ministerul Național al Educației din China a anunțat că promovarea jocului în educația timpurie era „o problemă de cea mai mare importanță”, subliniind „valoarea deosebită a jocului în viața copiilor” și a declarat că joaca este „un mod unic

prin care copilul întâlnește lumea și învață”. Ministerul a îndemnat părinții și pedagogii să încurajeze și să susțină copiii „să se implice într-o joacă autodeterminată, veselă” pentru a „anula accentul contemporan pe cunoștințe și învățarea abilităților, pe neglijarea și întreruperea jocului, pe «direcționarea» jocului de către adulți, pe substituirea materialelor de joacă cu jocuri electronice și alți factori care îi răpesc copilului dreptul de a se juca și [pentru] a anula tendința către «școlificare»¹ și «orientare către adulți» în educația timpurie, care are impact asupra sănătății fizice și emoționale a copilului”.¹⁶

În 2018, Raportul Dezvoltării Mondiale al Băncii Mondiale a declarat: „Creierul copiilor sunt cele mai eficiente la încorporarea noilor informații prin explorare, joc și interacțiune cu adulții sau semenii grijulii”.¹⁷

Și, tot în 2018, Academia Americană de Pediatrie a mai făcut din nou un apel urgent la includerea jocului în viața copiilor, subliniind că „jocul este fundamental important pentru învățarea abilităților din secolul XXI, cum ar fi rezolvarea problemelor, colaborarea și creativitatea, care necesită abilități de funcționare executivă, care sunt de o importanță critică pentru adulți de succes”. Raportul medicilor afirma: „Jocul ajută la dezvoltarea abilităților necesare pentru lumea noastră în schimbare; și jocul oferă acasă o ocazie unică de a construi funcția executivă care stă la baza comportamentelor adaptative, îmbunătățește abilitățile lingvistice și matematice în școală, construiește relații sigure, stabile și hrănitoare, acel tampon împotriva stresului toxic care construiește elasticitatea socio-emoțională”.¹⁸

1 În original, engl., este un joc de cuvinte intraductibil „primary-school-ification” (n.red.).

În ciuda acestui puternic consens medical și științific în care joaca este un fundament al vieții și educației copiilor, joaca este tot mai mult o experiență pe cale de dispariție pentru mulți dintre copiii lumii.

De ce moare joaca în școlile noastre? Există mulți factori sociali și culturali și un motiv politic major este „GERM²” (*Global Education Reform Movement*) sau „Mișcarea globală de reformă a educației”, termen creat de Pasi Sahlberg pentru a descrie paradigma unei reforme școlare intelectuale care plasează performanța academică măsurată prin teste standardizate înaintea implicării și a stării de bine a copiilor și a jocului din școli.

Unii politicieni și factori de decizie, în conformitate cu GERM, consideră că educația poate fi îmbunătățită prin creșterea volumului de muncă academică a copiilor tot mai mici, prin competiția din școli pentru „supraviețuirea celui mai adaptat”, prin deprofesionalizarea meseriei de profesor, prin standardizarea predării și învățării și prin fundamentarea managementului sistemului școlar pe datele derivate din testarea obligatorie, universalizată, standardizată a copiilor la câteva materii, încă din clasa a treia. Pentru școli și copiii aflați sub o presiune guvernamentală intensă pentru a genera date optime la testarea standardizată, joaca – și multe alte lucruri esențiale cum ar fi artele, muzica, educația fizică, abilitățile de viață, excursiile în natură, etică, civică și proiectele STEM (știință, tehnologie, inginerie și matematică) – este din ce în ce mai mult dată deoparte, ca fiind un lux dispensabil, inutil.

2 Joc de cuvinte intraductibil (v. capitolul 4 – „*Microbul*” care ucide jocul, în original, engl., *The GERM That Kills Play*) – acronimul GERM are un omonim, substantivul *germ*, care, printre altele, înseamnă „microb” (n.red.).

Oricât de bine intenționate ar fi, aceste dezinformări și politici greșite și ineficiente ale GERM, care au început în anii '90 și infectează în profunzime sistemele școlare publice din Statele Unite, Marea Britanie și Australia și care se răspândesc și în alte părți ale lumii, nu au îmbunătățit educația copiilor prin vreo măsură semnificativă, dar, în schimb, contribuie la devalorizare, stoarcere și eliminarea pietrei de temelie a educației – jocul. Mulțumită în parte GERM-ului, jocul devine uitat.

Părinții știu ce este mai bine pentru copiii lor. Dar când vine vorba de educație, nu li se spune întotdeauna adevărul sau nu li se oferă informații complete. De exemplu, părinții nu înțeleg faptul că există puține dovezi concrete că forțarea unui copil să stăpânească științele la o vârstă fragedă (ca la 4, 5 sau 6 ani) ar reprezenta vreun avantaj de învățare pe termen lung. Părinții nu știu că există puține dovezi concrete care să susțină majoritatea formelor de teme din perioada de dinainte de liceu, altele decât lectura independentă și sarcinile scurte de „reîmprospătare” a informației. Poate că nu știu că există doar puține dovezi independente și riguroase pentru a sprijini majoritatea produselor tehnologice de la clasă în educația din copilărie. Și mulți părinți se pare că nu știu că, pentru a învăța cel mai bine, copiii, mai ales cei cu vârste mai mici, au nevoie de perioade regulate de joacă în interior și afară, în școală și în afara școlii.

Pasi Sahlberg a fost uimit să asiste la un exemplu pe viu al acestui fapt când a fost, recent, în Mexico City pentru a ține un discurs la o conferință despre educație, un discurs în care a menționat subiectul acestei cărți. După discuție, mai mulți profesori de la o grădiniță privată din oraș au venit și l-au întrebat: „Când iese cartea ta? Avem nevoie de ea! Avem nevoie de ea imediat!”

Când Pasi a întrebat de ce, unul dintre profesori a explicat: „Părinții de la grădinița noastră nu înțeleg cât de important este jocul. Avem părinți care ne cer o reducere a taxelor de școlarizare – ei cred că nu ar trebui să plătească pentru orele în care copilul lor doarme și, mai ales, pentru momentele în care se joacă la grădiniță, ceea ce părinților li se pare o pierdere de timp”.

Pasi a răspuns: „Dar sunt copii de 4 și 5 ani! Toată ideea de școală pentru copiii atât de mici este să învețe jucându-se!”

„Știm, știm!”, au răspuns profesorii, „dar părinții nu știu asta.”

Nu este vorba doar de Mexico City. Pe o bancă într-un parc din New York City, într-o zi, în timp ce-și urmărea fiul alergând la un loc de joacă, William Doyle a început o discuție cu o educatoare, care seara era babysitter pentru doi copii mici care se zbenguiau. Era o educatoare foarte pregătită, cu masterat, care preda la un nivel extrem de selectiv, elitist, la o școală privată afiliată religioasă, chiar lângă Park Avenue.

„Mă gândesc să renunț”, a declarat brusc.

Întrebată de ce, ea a explicat: „Facem greșit atât de multe lucruri în școala noastră. Tot ceea ce le dăm copiilor noștri sunt stresul, presiunea și multe teme suprasolicitante. Nu există joacă. Pentru a învăța, copiii trebuie să se joace în școală. Dar la școala noastră nu există nicio bucurie, nicio descoperire, niciun sentiment de proprietate sau de independență pentru ei, fără pauze, doar stres. Acest lucru nu este potrivit pentru niciun copil, bogat sau sărac”.

„Dar clasele mici?”, întrebă William, „există joacă la clasa pregătitoare și la grădiniță?”

Educatoarea a râs cu poftă.

„În niciun caz”, a spus ea. „Era multă joacă în școală, când am început, acum 15 ani. Era o lume diferită atunci. Dar acum, părinții nu permit acest lucru. Avem părinți de copii de 3 ani care își perfecționează copiii în numărare și recunoașterea cuvintelor, astfel încât să aibă o șansă mai mare pentru a prinde un loc în școala noastră. Dar școala nu le spune părinților cât de greșit este acest lucru și cât de important este jocul în procesul de învățare al unui copil și părinții nu știu. Este un cerc vicios. Am auzit că același lucru se întâmplă și în școlile publice. Jocul devine rapid un lucru al trecutului și stresul e reprezentativ pentru viața de zi cu zi a copiilor la școală – din clasa pregătitoare până la facultate.”

Este timpul ca noi, ca părinți, profesori și cetățeni, să insistăm ca oficialii guvernului și administratorii școlilor să spună tuturor adevărul despre ceea ce au nevoie copiii noștri să învețe cel mai bine în școală – ceea ce include activități regulate de joc fizic și intelectual – și să le ofere. Este timpul să le oferim copiilor noștri doze regulate de joc în interior, joc în aer liber, joc liber, joc ghidat, predare și învățare prin joacă – și „jocul mai profund”, care este termenul nostru pentru formele de joc de înaltă calitate, forme superioare caracterizate prin autodirecționarea copilului, motivația intrinsecă, emoțiile pozitive, orientarea procesului și utilizarea imaginației. Este timpul să oferim joacă tuturor copiilor noștri în școală – bogați și săraci, de la preșcolar la liceu.

Fiecare moment de joc care este abolit din școală, fiecare pauză care este anulată, fiecare mașinărie care înlocuiește un profesor calificat și grijuliu și fiecare test standard inutil și stresant care este impus unui copil reprezintă un furt de la copiii care tânjesc după mișcare, creativitate, descoperire, bucurie, căldură, încurajare și prietenie pe măsură ce învață și cresc.

I-am supus pe copiii noștri la stres peste stres, presiune peste presiune, test standard peste test standard. Nu există nicio dovadă că acest lucru i-a ajutat în învățarea pentru viitor pe copiii noștri, dar continuăm să o facem, an de an, pentru milioane și milioane de copii din întreaga lume.

Am făcut acest lucru neputincioși, aproape involuntar, ca victimele unui fel de hipnoză, ca oamenii dintr-un vis, ca niște lemingi care se îndreaptă spre mare.

Această lume fără joc irosește talentele profesorilor săi, potențialul școlilor sale și destinul copiilor săi.

Acesta nu este deloc un mod de viață, în sensul adevărat, pentru orice societate sau orice copil – este o copilărie atârnată pe o stâncă de tristețe.¹⁹

* * *

Într-o bună zi, copiii noștri se vor juca.

Se vor juca la școală, se vor juca acasă și se vor juca prin cartiererele noastre.

Într-o zi, curând, copiii noștri nu vor mai fi suprastresați, suprasolicitați, supratestați, rușinați și puși să stea liniștiți timp de 6 până la 8 ore pe zi în medii interioare sumbre, petrecându-și timpul de la școală și cel liber făcând exerciții pentru teste de calitate scăzută, date de ecrane electronice fără chipuri. Toți școlarii, bogați, cu venituri medii și săraci, vor avea mai multe pauze în aer liber, supravegheate în siguranță pe zi între ore, chiar și pe ploaie, și pe zăpadă – pe lângă orele de prânz și cele de gimnastică.

Fiecare școală în parte își va construi curriculumul pe un fundament solid de învățare și experimentare ludică și diferențele

individuale și diversitățile vor fi motive de bucurie, nu pedepsite. Școlile vor fi energizate de o atmosferă de curiozitate, creativitate și descoperire. Toți copiii se vor simți liberi să eșueze, să încerce din nou și să își folosească imaginația în urmărirea succesului. Greșelile elevilor și ale cadrelor didactice vor fi analizate, împărtășite și prezentate, nu marcate drept motive de rușine.

Fiecare clasă cu elevi de vârstă fragedă va avea o ladă cu nisip, materiale pentru arte și artizanat, un dulap de îmbrăcăminte și zonă de blocuri din lemn, iar copiii vor învăța multe dintre bazele materiilor academice în modul în care asimilează cel mai bine – prin jocul intelectual, social și fizic, prin jocul ghidat de profesori și prin „joc liber ales“ și regizat chiar de copiii.

Copiii vor avea acces regulat la natură ori de câte ori este posibil, la o magazie de lemn și metal, la instrumente și lecții de muzică. Școlile vor preda subiecte uitate de mult, precum abilitățile de viață, gătit, etică, economie de bază, grădinărit, excursii pe teren și știință practică. Fiecare școală va servi mese nutritive tuturor copiilor, deoarece copiii sănătoși sunt elevi mai buni.

Copiii nu vor vărsa lacrimi pentru un lucru inutil, teste standardizate impuse guvernamental și niveluri contraproductive de suprasolicitare și stres toxic excesiv. Copiii se vor îndrepta către școală, adesea bucuroși, încântați să se joace, să învețe lucruri noi, să se concentreze, să lucreze împreună, să încerce să dea tot ce au mai bun, uneori să eșueze, sau să reușească și să ajute și alți copii să facă acest lucru.

Profesorii vor învăța cum să integreze învățarea bazată pe joc și jucăușă în programa școlară. Profesorii vor asista elevii în mod constant – nu cu ecrane fără chipuri și cu teste stresante, ci cu atenție personalizată, căldură, încurajare și învățare, întrebări